

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

PHILOLOGIST

JOURNAL OF LANGUAGE, LITERARY AND CULTURAL STUDIES

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

IV/2011

IMPLICIRANI POREDAK ROMANA SUPRUGA ANTILOPA LUIS ERDRIČ

Apstrakt: U ovom radu razmatra se struktura romana *Supruga antilopa*, američke spisateljice Luis Erdrič, kroz koncept impliciranog poretka britanskog fizičara Dejvida Boma. Bom shvata implicirani poredak kao neprekinuti jedinstveni tok egzistencije koji nije dostupan ljudskoj misli zbog inherentne systemske greške koja misao navodi da stvarnost vidi isključivo fragmentiranu. Pored brojnih sličnosti koje Bomova kauzalna ontologija dijeli sa viđenjem stvarnosti američkih starosjedilaca, naša pretpostavka je da se ista prenosi i na ontologiju i strukturu umjetničkog djela. Budući da teče iz kreativnog uvida, a ne mehaničke navike misli, umjetničko djelo neprestano transcendiraju prostorno i vremenski ustanovljenje, pojavljujući se drugačije različitim posmatračima, i prema tome ne postoji kao činjenica ili artefakt, već kao nespoznatljivi neprekinuti tok. Na ovaj način se u radu prepoznaju zahtjevi stare starosjedilačke ideje o tome da je umjetnost ponavljanje Postanja, a stara ideja kosmosa susrijeće se konačno sa najnovijim nalazima prirodnih nauka. Višestruko izlomljena, alinearna, akretivna i polifona struktura ovog romana svjedoči o nerazmrsivim preplitanjima prostora, vremena i likova, pa je time je i zahvalan materijal za tumačenje o kojem je riječ.

Gljučne riječi: implicirani poredak, eksplicirani poredak, umjetničko djelo, Postanje, alinearnost, akretivnost, polifonija.

Ne poput plivača koji pokušavaju da se održe na vodi mračne rijeke vremena, već poput brodića ljepote: tako treba da zamislimo sebe. Ljepota nas je imala prije nego nas je vrijeme steklo; ljepota je bila na samom početku, prije nego je vrijeme stečeno; ona je inherentna prvoj Riječi, njenoj ideji i njenoj izjavi. Vrijeme je skela ljepote. (Calvin 1999: 15–16)

Koncept impliciranog poretka potiče od britanskog fizičara Dejvida Boma (David Bohm, 1917–1992) i predstavlja „neizlomljeno jedinstvo totaliteta postojanja poput neprekinutog toka pokreta bez granica“¹ (Bohm 2005: loc. 71). Unutar ovog poretka svaki dio, elemenat ili aspekt koji se može apstrahovati mišlju

omotava cjelinu i, prema tome, intrinzično se odnosi na totalitet iz kojeg je apstrahovan. Drugim riječima, cjelokupni poredak je sadržan, u implicitnom smislu, u svakom regionu prostora i vremena, dok sama riječ „impliciran“ potiče od latinske riječi *implicare*, koja znači ‘umotavati’. Prema tome, ovaj svijet nije moguće vidjeti običnim okom, a ono što oko uočava jeste eksplicirani, tj. odmotani poredak.

Istina impliciranog poretka može se dosegnuti samo kreativnim uvidom ili imaginacijom zbog toga što, kako tvrdi Bom, u našoj misli postoji osnovna systemska greška koja nas čini tragičnim bićima, a koja se javlja kao intencija misli da predstavi sebe kao objektivni opis svijeta kakav jeste. Usljed ove greške misao je razvila naviku iskustvovanja fragmentiranog svijeta i

¹ “the unbroken wholeness of the totality of existence as an undivided flowing movement without borders.”

postala „natopljena razlikama i podjelama“ koje su, u stvari, iluzija (Bohm 2005: loc. 311).² Oslanjajući se na ovu naviku misli mehanistička nauka bezrezervno se složila da je svijet kompleks interaktivnih čestica. Međutim, razvijajući svoje argumente na postavkama teorije relativiteta i kvantne fizike, Bom pretpostavlja da univerzum ne može biti sveden na najsitnije čestice i da, prema tome, možemo govoriti samo o „relativno nepromjenljivim dinamičkim strukturama koje se pojavljuju kao stvari [tj. uslovljene forme egzistencije] – elektroni, morske zvijezde, drveće – unutar ograničenog konteksta, a koje se neizbježno transformišu u nove strukture, forme i procese kada se ovi konteksti promijene“ (Nichol 2005: 259).³ Drugim riječima, priroda elektrona koja ga predstavlja i kao talas i kao česticu istovremeno pokazuje da elektron prima informacije iz okruženja i u skladu sa njima mijenja svoj pojavni oblik (iz talasa u česticu i obratno). Ovim se takođe potvrđuje determinišuća reciprokalna vrijednost posmatrača i objekta posmatranja, koji se stapaju i čine nepodjeljivu realnost koja ne može biti spoznata (Cf. Bohm 2005: loc. 428–32). Dakle, svaki pojavni fenomen, bilo čestica koja utiče na svoje polje ili morska zvijezda koja utiče na svoj ekosistem, dobija svoju relativnu stabilnost zahvaljujući uticaju okruženja i podstrukture (Cf. Nichol 2005: loc. 280–86).

U Bomovoj kauzalnoj ontologiji sve što se može percipirati, a to su manifestovani aspekti onoga što stvarnost jeste, samo su trenutačne projekcije, apstrakcije procesa posmatranja i odnosa posmatrača i posmatranog, onoga, dakle, što čini eksplicirani svijet, a što je analogno mreškarnju na ogromnom prostranstvu okeana energije. Misao ne može biti shvaćena kao

nešto odvojeno od sveukupnog recipročnog procesa umotavanja i odmotavanja sa materijom. U tom smislu, naizgled konstantno prisustvo različitih fenomena samo je proizvod sjećanja, projekcija uslovljenog sistema misli, „privatne mješavine kolektivnog pokreta vrijednosti, značenja i namjera“, iz čega proističe da „dok se nezavisnost i izbor čine inherentnim našim radnjama, nama, u stvari, upravljaju planovi mnogo brži nego što je naš svjesni izbori koji su sasvim nezavisni od njega“ (Bohm 2003: 109–110).⁴

Bomov koncept sasvim odbacuje ideju linearnog vremenskog poretka i tretira vrijeme kao idiosinkratični eksplicirani fenomen. „Svaka relativno autonomna i stabilna struktura (npr. atomska čestica) ne treba da se shvati kao nešto nezavisno i permanentno, već kao proizvod koji je oformljen u cijelom tekućem pokretu i koja će se, na kraju, neizbježno ponovo stopiti sa njim.“ Usljed toga, ne postoji vrijeme već samo bezvremeno postajanje. „Svi naši koncepti su [...] apstrakti reprezentacije materije u procesu postajanja.“ (Nichol 2005: 518–520, 799–800).⁵ Dakle, kosmos treba shvatiti kao formaciju talasa, a ne kao slijed razdvojenih događaja. Bom nas poziva da zamislimo okean tako što ćemo najprije usmjeriti pažnju na površinu i onda pokušati da razaznamo različite talase. Ali, ako odlučimo da pogledamo dalje od jednog percipiranog talasa i pokušamo da svojom mišlju obuhvatimo sve pravce, implikacije razmotavanja postaju očigledne.

2 “pervaded with differences and distinctions.”

3 “relatively invariant dynamic structures that appear as ‘things’ [i.e. conditioned forms of existence] – electrons, starfish, trees – within limited contexts, inexorably transforming into new structures, forms, and processes when these contexts change.”

4 “While independence and choice appear to be inherent in our actions, we are actually being driven by agendas which act faster than, and independent of, our conscious choice.”

5 “each relatively autonomous and stable structure (e.g., an atomic particle) is to be understood not as something independently and permanently existent but rather as a product that has been [...] formed in the whole flowing movement and that will ultimately dissolve back into this movement[...] all our concepts are, in a great many ways, abstract representations of matter in the process of becoming.”

Pronalazim još nekoliko analogija impliciranog reda osobito ilustrativnim prilikom definisanja prirode i strukture romana o kojem će kasnije biti riječi. Najprije od svega to je hologram, jer svaki dio fotografiske ploče u kojem se može posmatrati hologram sadrži u sebi cjelokupni trodimenzionalni lik. Ciklus umotavanja i odmotavanja takođe se može opisati kao proces koji zapažamo kad kapljicu mastila umočimo u viskoznu tečnost i počnemo je polako rotirati. Najprije će doći do zanemarljive difuzije supstance, a onda će kapljica postati nit koja postepeno postaje nevidljiva. Međutim, iako je nevidljiva, smatra Bom, poredak kapljice, šablon koji je impliciran unutar supstance mastila, nije se promijenio. Razvijajući još jednu analogiju Bom nas poziva da zamislimo list umotane hartije kroz koji su načinjene rupice. Kada ga bukvalno razvijemo, vidjećemo da su rastureni i razdvojeni elementi šablona u stvari proizvodi originalnog čina koji predstavlja implicirani poredak razmotane hartije.

Pored značajne sličnosti u koncipiranju stvarnosti, koja je vidna i u izboru plastičnih likova (kao što je lik kruga, koji predstavlja cjelokupnost i dobro), Bom dijeli ideju o jeziku i prirodi jezika sa filozofima Sjeverne Amerike koji dolaze iz krugova njenih starosjedilaca (na prvom mjestu imam u vidu matematičara Tomasa Nortona Smita, kao i filozofa Gregorija Kažeta). I jedne i druge najprije zanima uloga jezika u fragmentaciji misli (Cf. Balara 2000). Bom ukazuje da struktura modernih jezika koja se razvija na šablonu subjekat – predikat – objekat podrazumijeva da se svaka radnja razvija u razdvojenim subjektima i djeluje ili na razdvojene objekte ili refleksivno na sebe. On se pita da li je moguće eksperimentisati sa novim jezičkim formama u kojima će glavna uloga biti predata glagolima, a ne imenicama. Ovakve bi forme sadržavale seriju radnji koje teku i miješaju se bez očigledne distinkcije ili prekida. Na ovaj način, i u formalnom i

u sadržajnom smislu, jezik bi bio u saglasju sa neprekinutim tokom postojanja, koje je jedinstvena cjelina, tj. ukoliko upotrijebimo tradicionalni starosjedilački rječnik, jezik bi se koristio ceremonijalno (Cf. Bohm 2003: loc. 176–180).

Na način sličan Šoni, matematičar Norton Smit razmatra sintaksičke formacije odžibva jezika, kojima nedostaje glagol 'biti', a umjesto njega značenje se razvija različitim kombinacijama glagola. Na primjer, umjesto da kažu „kardinal je bio crven“, oni će reći „kardinal je crvenio“ (Norton-Smith 2010: loc. 487), sugerišući ovim kontinuirani nevidljiv proces.

U knjizi *Knjige i ostrva u zemlji Odžibva*, Louis Erdrič razvija sličnu ideju:

Odžibvemouin je jezik akcije, meni je to sasvim jasno. Odžibve nikada nijesu bili materijalisti i od samog nastanka uvijek su u pokretu. Koliko stvari, imenica, možete nositi putujući? Odžibvemouin je takođe i jezik ljudskih odnosa. Dvije trećine riječi su glagoli, a svaki glagol može da ima čak i šest hiljada oblika. Ovo će vam zvučati nemogućim dok ne otkrijete da se oblici glagolane tiču samo odnosa među ljudima koji obavljaju neku radnju, nego i preciznog načina na koji se radnja obavlja, pa čak i uslova pod kojima se obavlja. Poplava glagoskih oblika čini ovaj jezik prilagodljivim i moćno preciznim. Postoji veliki broj glagola kojima se precizno opisuje kako neko mijenja poziciju. Miinošin opisuje kako se neko okreće tamo i ovamo dok ne postane spreman da napravi odlučni korak, iskušišin opisuje kako se ponaša osoba koja se umorila izvjesnog položaja i traži neki udobniji. Najbolji govornici su najinventivniji i smišljaju nove riječi sve vrijeme. Mukegidaazo opisuje način na koji izgleda beba dok bijes raste u njoj i penje se do površine kada treba da rezultira gromkim plačem. Postoji glagol za način na koji gavran otvara i zatvara kandže kad je hladno [...] Postoji glagol za sve prilike.” (Erdrič 2003: loc. 830–42)⁶

6 “Ojibwemowin is a language of action, which makes sense to me. The Ojibwe have never been all that materialistic, and from the beginning they were always on the move. How many things, nouns, could anyone carry around? Ojibwemowin is also a language of human relationships. Two-thirds of the words are verbs, and for each verb, there can be as many as six thousand forms. This sounds impossible, until you realize that the verb

Malo kasnije ona dodaje: „Ono što Odžibve zovu Giže Manidu, neopisivi saosjećajni duh koji postoji u svemu što živi, povezan je sa tokom odžibvemouina.” (Erdrič 2003: loc. 856–60).⁷

Ovdje konačno dolazimo do romana *Supruga antilopa* i odžibva riječi koja, na prvi pogled, određuje poredak romana. To je riječ ‘dāšk’ka’ (‘daashkika’) i znači ‘raspolovljen’. Iako djeluje da ova riječ potvrđuje fragmentiranost kao određujući princip ovog romana, koji se razvija na temama istorijskog nasilja, smrti, protjerivanjima, ekološkoj ignorantnosti, ona, u stvari, služi da uzdigne svijest (čitalaca jednako kao i protagonista) ka razumijevanju one systemske greške misli i prizove relacije (starijeg i novog na prvom mjestu, prije nego njihova razilaženja), a koje vode stalno nastajućem jedinstvu koje je ljepota. Starica iz Odžibva plemena, suočena sa nasilnom smrću, izriče je najprije kao proročanstvo o katastrofi, ali se više od pola vijeka kasnije, u snu kvekeru Skrentona Roja (Scranton Roy), javlja kao poruka mira, da bi se konačno, još nekoliko decenija poslije toga, konsolidovala kao uvid u jedinstvo u glasu Keli (Cally) – najmlađem nasljedniku ove burne priče. Na ovaj način ispričana nam je zamršena priča duga otprilike jedan cijeli

forms not only have to do with the relationships among the people conducting the action, but the precise way the action is conducted and even under what physical conditions. The blizzard of verb forms makes it an adaptive and powerfully precise language. There are lots of verbs for exactly how people shift position. Miinoshin describes how someone turns this way and that until ready to make a determined move, iskwishin how a person behaves when tired of one position and looking for one more comfortable. The best speakers are the most inventive, and come up with new words all of the time. Mookegidaazo describes the way a baby looks when outrage is building and coming to the surface where it will result in a thunderous squawl. There is a verb for the way a raven opens and shuts its claws [...] There can be a verb for anything.”

7 “What the Ojibwe call the Gizhe Manidoo, the ineffable and compassionate spirit residing in all that lives, is associated for me with the flow of Ojibwemowin.”

vijek, u kojoj jedna indijanska mještovita porodica pokušava da preživi ekstremne egzistencijalne probleme, rastanke majki i djece, zloupotrebu supružnika, prevare, ubistva, samoubistva, a za sve to vrijeme ne razmišlja o krivici i sudu, već o miru i smijehu.

Izrečen polifonom aliearnom naracijom, u koju će se uključiti čak i jedan pas, roman se razvija kao komplikovana mreža porodičnih priča, u kojoj je, kao što Keli na kraju shvata, „[...] sve zamršeno u jedan čvor. Povuci jednu nit ove porodice i cijela mreža će da zatreperi.” (Erdrič 2001, loc 239).⁸ Delikatna magija koja izgleda da ih sve drži na okupu dostupna je jedino u snovima i imenima, i samo u kratkotrajnim kreativnim uvidima, tako da cijeli roman možemo čitati kao otkrivanje ili razmatranje ovog trenutka prepoznavanja. Kelin uvid sugerise da svaka misao ili aktivnost individualnih likova jeste nastavak procesa koji je započeo u nekom nedefinisanim trenutku, kako svaki ‘sadašnji’ fenomen jednako determiniše ‘prošlost’ i ‘budućnost’, kako kontinuirani proces nastajanja, u univerzalnoj raspodjeli kreacije i anihilacije, stavlja fokus na likove i njihova djela, pa ih onda graditivno sijenči drugima. Likovi i radnje se ponovo pojavljuju, ostvarujući izvjesnu konstantnost, ali je u njima istovremeno sadržana prolaznost, kojom uplivavaju, ili razlivaju se, u neprepoznatljiv tok.

Još jedan arbitraran početak mogao bi biti narativ neobičnog pripovjedača u trećem licu (neobičnog u smislu što njena ili njegova pripovijest može takođe pripadati bilo kom od prisutnih likova, kao i cijelom horu koji zajedno grade), a govori nam odžibva priču o postanju, u kojoj su glavni akteri blizanci koji se takmiče. Ali, u ovom romanu oni se takmiče u nizanju perli – dok jedan u paru niže plave i crvene perle, drugi pokušava da platno prekrije bijelim i

8 “Everything is all knotted up in a tangle. Pull one string of this family and the whole web will tremble.”

blijedim. Međutim, njihov rad nije borba protiv drugog već način održanja ravnoteže egzistencije, čuvar impliciranog poretka, čije su (eksplicirane) manifestacije likovi, događaji, kao i druge figure ovog romana, koje u jednom trenutku djeluju „razbacano poput perli prekinute ogrlice“ (Erdrich 2001: 220)⁹ u (linearnom, odnosno fragmentiranom) poretku savremene Amerike. Na ovaj način roman takođe podsjeća na Bomovu izbušenu i razvijenu hartiju, kao da sama njegova priroda leži u kontinuiranom procesu otvaranja i sklapanja, jer nijedan od likova/pripovjedača ne izgleda da je spreman da mišlju obuhvati cjelokupnu istinu postojanja.

Osim toga, kao što se ne može zamisliti početak i kraj nizanja perli – „nema vidljivog početka ili kraja ovoj šari“, kaže jedan glas – „nemoguće je pronaći početni čvor, krajnji splet. Ne vidi se mjesto gdje igla ulazi i izlazi.“ (Erdrich 2001: 209).¹⁰ Priča ove porodice može početi u bilo kojem trenutku (naizgled) brojnih razbacanih narativa da bi evocirala ne samo cijelu priču ove jedne porodice već, što je važnije, cijelo Postanje – jer na ovaj način neprestano priziva odnose.

Različiti likovi pokušavaju da shvate ovaj splet identifikujući ga sa riječima ili plastičnim prikazima. Tako Rozina Roy Vajthart Bids (Rozina Roy Whiteheart Beads) sugerije da može shvatiti žive jedino implicirajući intrigantne mreže mrtvih:

Dozvolite da najprije objasnim nas. Žene u ovoj porodici pripadaju onoj vrsti koja bi se i sa duhovima prepirala. Niske, odlučne, vijugavih misli i smjele, mi kćeri i unuke Žene Plave Prerije [Blue Prairie Woman] imamo talasaste kose, a Rojova krv nas je posvijetlila. Mi smo blizankinje blizankinja, koje se vraćamo talasastim linijama vremena. Potičemo od ljudi tri vatre i od roba sa Obale slonovače, koji je upuzao pod koru odžibva kuće, kresnuo šibicu i pogledao u oči kćeri Vječne,

⁹ “scattered like beads off a necklace.”

¹⁰ “No visible beginning or end to the design [...] Impossible to find the starting knot, the final tie. Unseeable the place where the needle went in or out.”

Magid, koja je dunula u šibicu i otvorila mu svoje haljine. Kopile kopileta nekog francuskog markiza ušlo je u drugu generaciju porodice tragovima voajerizma. Henri Laventur ukrao je deset zlatnih luja iz čarape nekog biskupa, zabio novac u sopstveni tur kad se ukrcao na brod u Kalu. Skinuo se go i premazao lugom da ne bi dobio vaši, pa se onda poluplemeniti predak preobukao, s bolom posrao iste zlatnike koje je onda zašio u prsluk, a prsluk za sebe, i nije ga micao dok nije stigao u Montreal. Teglio je noževе, pištolje, stoku za sobom, odjeven u kožu i pliš, i takav se pojavio na vučjoj teritoriji gdje je oženio šest odžibva žena, od kojih se najstarija, koja je bila čak šesnaest godina starija od njega, najbolje starala o njemu i ostala sa njim najduže. Ona je bila sestra vindiga kojeg su sudski gonili, čovjeka medvjedeg hoda, neželjenog svetog čovjeka iz snova, Šešiba [Shesheeb], koji je dolazio od naroda sa sjevera. Kada su ga otkrili, krenuli su na jug. Išli su i išli, uvijek u istom pravcu, ubrzo su svi o njima pričali kao o ljudima koji su upravo krenuli na jug. Šavano. Jedan od Šavana ostao je sa ženom iz Piladžer porodice. Bio se izgubio. Drugi su upriličili lovački kampi na kraju tu ostali, postali vođe koje su potpisivale jedan za drugim nesrećne sporazume kojima smo izgubili zemlju. Midassbaukajuaj [Midassbaupayikway], Žena sa Deset Pruga [Ten Stripe Woman], Midas, majka Žene Plave Prerije, udala se u ovom narodu što liči na jug, ali njena kćer nije bila jedna od njih, jer ona je krenula na zapad. Kažu da je ova Žena Plave Prerije, prije nego je nestala, dobila blizankinje koje su poslije isto imale blizankinje. Zosi. Meri. Prvi set blizankinja, drugi takođe. Blizankinje su nazivali Zosii Meri dok nijesam došla ja, Rozin, i moja sestra, Aurora, koja je umrla od difterije i koju su mi silom oteli iz ruku kad mi je bilo samo pet godina. Ja sam svoje kćerke nazvala Keli i Deana. Loš izbor. Razbila sam kontinuitet, pa su zbog toga propatile. Trebalo je da čuvam zaštitu. Trebalo je da čuvam imena koja štite. Trebalo je da se jače držim starih načina i tradicije koja nas je stalno čuvala. Trebalo je da jašem konje.” (Erdrich 2001: loc. 599)¹¹

¹¹ “Let me explain us, first of all. The women in my family are the kind to argue with the spirits. Short, tough-minded, sinuous of thought and bold, we daughters of the granddaughters of Blue Prairie Woman are wavy haired and lightened by the Roy blood. We’re twins of twins, going back through the floating lines of time. Descended of the three-fires people and of an Ivory Coast slave, who crawled under the bark of an Ojibwa house and struck a match by which he looked into the eyes of the daughter of Everlasting, Magid, who

Baš kao što Rozin pokušava da se prijetiti veza (ili da ih zamisli) koje su dovele do savremenog trenutka, brojni drugi pokušaji da se hronološki saberu istine obešrabreni su, pa čak i onaj sveznajućeg autora, koji započinje ono što bismo mogli nazvati romanom u pravom smislu riječi – priču o izbjeglici, kvekeru Skrentonu Roju. Rojova priča, i priča njegove generacije, o ljudima koji se živjeli negdje u drugoj polovini devetnaestog vijeka, proteže se onoliko u prošlost koliko mogu da dosegnu

blew the match out and opened to him her robes. The bastard son of a bastard daughter of a French marquis entered the next generation via voyageur trails. Henri Laventure stole ten gold louis from the sock of a bishop, shoved the money up his ass in order to board ship in Calais. Stripped naked and doused with lye to discourage lice, the demiroyal ancestor then re clothed himself, shat the coins out one by one in pain, and stitched them into his jacket, which he then sewed onto himself and did not remove until Montreal. Hauling knives, guns, kettles, dressed in skins and velvet, he showed up in the raw territory of the wolf and married six Ojibwa women of whom the oldest, who was sixteen years older than he was, took care of him best and stayed with him the longest. She was the sister of the court-convicted windigo, bear-walker, bad holy dream-man, Shesheeb, who was of those people from the north. After he was caught, they moved on south. Walking, walking, always in that direction, they were soon known as those people who had just left for the south. Shawano. One Shawano man stopped with a Pillager woman. He was lost. The others made a hunting camp, finally stayed put, became leaders who signed away land in treaty after desperate treaty. Midassbaupayikway, Ten Stripe Woman, Midass, the mother of Blue Prairie Woman, married into these south-looking people but her daughter was not one of them, for she went west. Supposedly this Blue Prairie Woman, before she disappeared, had twins who had twins. Zosie. Mary. They were the first set of twins and the second too. The twins were named Zosie and Mary until me, Rozin, and my sister, Aurora, who died from diphtheria and was pried from my five-year-old arms. I named my girls Cally and Deanna. Bad choice. I broke more continuity, and they suffered for it, too. Should have kept the protection. Should have kept the names that gave the protection. Should have kept the old ways just as much as I could, and the tradition that guarded us. Should have rode horses.”

pamćenja (ili zamišljanja) njegovih unuka, drugog para bliznakinja Meri i Zosi, koje su bake u trenutnom razmotavanju, koje se dešava krajem dvadesetog vijeka u Mineapolisu. Prema tome, krajnje je vrijeme da sveznajući pripovjedač zatraži pravo da ispriča priču tako da ona ne bude izgubljena: „Ono što mu se desilo nastavlja da živi, iako blijedi u pamćenju mnogih, ali vam ja sada prenosim priču da se ne bi izgubila.” (Erdrič 2001: 3).¹² Ipak, roman se završava sličnim izjašnjavanjem, kada unuka bliznakinja Meri i Zosi, pošto doživi pomenući uvid u poredak stvari, kaže: „Sve što je rečeno, sve što se desilo, sve je bilo onako kako sam vam ja rekla.” (Erdrič 2001: 240).¹³ Iako možemo razmatrati Kelin uvid kao idiosinkratični ansambl ‘perli’, ‘ja’ koje ona izgovara može pripadati i kolektivnoj svijesti. Ono ne pripada njoj više nego njenim bakama, koje su joj ispričale priču o prošlosti, ili više nego njenom psu, koji nam je jedanput ispričao kako joj je spasio život.

Na ovaj način, nalik Bomovoj slici razmućenog penkala, sa svoja četiri poglavlja (u kojima se kružno smjenjuju prošlost i budućnost) roman dostiže egzistenciju vibrantnog vorteksa prolaznih manifestacija, kružeći neprestano oko jedne stalne ali neshvatljive ose. Komplikovana narativna struktura dalje se umotava i komplikuje brojnim uvodima, sličnim onom datom pri samom početku koji na prvi pogled izgleda da pripada trenutku koji hronološki pretihodi Kelinom konačnom uvidu sa kraja romana, ali prije izgleda da sugerise buduće događaje zapravo kao događaje koji su se već desili ili jednostavno stoji sasvim van poretka romana. Naime, kada Kelina majka, Rozin, opisuje svoju porodicu, ona takođe stiče neku vrstu spoznaje misterioznog lika iz naslova, supruga antilope, ili,

¹² “What happened to him lives on, though fading in the larger memory, and I relate it here in order that it not be lost.”

¹³ “All that told, all that happened, all is as I have told.”

kako je još nazivaju, Drage Tkanine (Sweet-heart Calico): „Vratila bih se, ako bih mogla, razmotala šablon destrukcije. Polako ih sve odmotala, jedan za drugim spore događaje. Ali kako da razabereš vlasu svega što si mogla promijeniti, ili što nijesi mogla? Kako nijesam prepoznala Dragu Tkaninu?“ (Erdrich 2001: 34).¹⁴

Ova figura, koja bi trebalo da pripada Rozininoj generaciji, ima mitopoetsku vrijednost u romanu, jer potencijalno može biti i kćerka Žene Plave Prerije, koja ju je rodila u braku sa jelenom. Kada su joj braća ubila muža jelena, Žena Plave Prerije udala se u Šavano (Shawano) porodici, ali je zadržala stara znanja stečena u životu sa narodom jelena. Kada je od tog naroda saznala da će njeno selo napasti bijelci, umotala je svoju poluljudsku i još neimenovanu kćerku u kolijevku koju je postavila na leđa nekog psa, okitila je plavim perlama i poslala u bijeg.

Međutim, kada je, u hronološkom razmotavanju romana, učestvujući u napadu na selo Odžibva naroda, za koje se pogrešno vjerovalo da su Sijuksi, Skrenton Roj na svoje zaprepašćenje ubio staricu bajonetom i svjedočio vibrantnom trenutku u kojem ona izriče odžibva riječ 'Dāšk'ka. Dāšk'ka' (dva puta, kao u *Srcu tame*), iluzija njegove sopstvene stvarnosti raspršila se. On sada vrši suludi, i simbolični, bijeg na zapad, van granica civilizacije užasa. I u tom trku naleti na bebicu i psa. Njihova pojava vraća ga razumu i on ima potrebu da zaštiti bebicu. Pošto ne uspijeva da je nahrani hranom iz divljine, on je beznadežno, i ponovo na sopstveno zaprepašćenje, postavlja na svoje grudi, u kojima započinje laktacija, tako da dijete ostaje u životu zahvaljujući njegovom muškom mlijeku. Roj nazove bebicu imenom svoje majke Matilde, koja je bila pjesnikinja, ali od koje mu je

ostao samo jedan stih – „dođi po mene mraku nepovrijedljivi“ (“come for me you dark inviolate”). Poslije (simboličnih) 7 godina, Matildina nepovredljiva prošlost se budi i ona osjeća neodoljivi zov nekog drugog centra. Istovremeno, njena majka, ne mogavši da preboli žudnju za izgubljenom kćerkom, ostavlja muža Šavana i tek rođene bliznakinje Meri i Zosi, s jedinim ciljem – da prenese ime svom neimenovanom djetetu, tj. djetetu koje je usljed odsustva imena ispalo iz prirodnih porodičnih veza (u evroameričkom smislu, ono bi bilo osuđeno na otuđenje). Matilda napušta Roja i njegovu trudnu suprugu (Peace McKnight), ostavivši za sobom kratku notu: „Došla je za mene. Pošla sam sa njom.“ Majka i kćerka komuniciraju gestikuliranjem, jer govore različitim jezicima, a Žena Plave Prerije prenese djetetu duhovno ime, kojim je u selu nazvana njena sopstvena žudnja – Druga Strana Zemlje (Other Side of the Earth). Poslije jednodnevnog sjedinjenja, majka umire ne mogavši se izboriti sa virusom koje je tijelo njene kćerke prenijelo iz bijelog svijeta (i u bukvalnom i u metaforičnom smislu riječi). Pred smrt ona pjeva pjesmu koja iz obližnjih šuma koncentriše antilope, sa kojima Matilda napušta civilizaciju da bi se ponovo pojavila u njoj poslije stotinak godina, možda u formi sopstvene nasljednice, kada na nekom powwow u Dakoti neodoljivo privuče Klausu Šavana. Neutoljiva želja tjera Šavana da se ogriješi o pravila prirode i savjeta starijih. On silom raskida veze žene – antilope sa njene tri kćerke i njenim prirodnim okruženjem, bukvalno joj omotava parče tkanine oko ruke, čime je simbolično vezuje za sebe, a poslije čega je, u odsustvu drugog imena (ona još uvijek komunicira samo gestikuliranjem), svi zovu Draga Tkanina. Baš kao što je Klausovo nepoštovanje donijelo bijedu na njega i njegovu dragu, jer oboje postaju teški alkoholičari u stranoj urbanoj sredini velikog grada, Mineapolisa, tako i nepoznavanje prave prirode žene – antilope, koja je istovreme-

¹⁴ “I would go back, if I could, unweave the pattern of destruction. Take it all apart occurrence by slow event. But how can you pick out the strands of all you might have changed and all you couldn't? How could I not have noticed Sweet-heart Calico?”

no Druga Strana Zemlje i žena imenovana po proizvodu nove kulture (pamučne tkanine), proizvodi zbnunjenost, odbijanje i odvratnost kod svih koji stupe u kontakt sa njom.

Pred kraj romana saznajemo da Supruga Antilopa ne govori jer sve vrijeme čuva moćne plave perle pod jezikom. Ona počinje govoriti tek kada dođe vrijeme da ih Keli dobije u zavještanje. I dok očekujemo stare mudrosti od žene iz prirodnog svijeta, njena priča puna je grotesknih kombinacija fenomena iz savremenog urbanog i hrišćanskog svijeta, manifestovanog fragmentovanog poretka uspostavljenih granica – „Mineapolis, mi ga zovemo Gakahbekong, tamo je sve definisano jasnim linijama i precizno označeno, tamo se od neba može sakriti, zaboraviti“ (Erdrič 2001: 25)¹⁵ – kojem ona, kao dijete prerije, nikada nije pripadala. Na preriji pak

zemlja i nebo se svuda dodiruju i nigdje ne dodiruju, kao kad par stranaca vode ljubav. Tu nema sigurnih definicija i sjedinjenja. Pojuri za tom linijom i nestaće ti istom brzinom. Srce ti lupa, zrak gori u tvojim grudima, ti ne odustaješ. Samo ljudi vide tu liniju kao neki stvarni prostor. Ali, poput ljubavi, nikada ga nećeš dostići. Nikada je nećeš uhvatiti. Nikada nećeš znati. (Erdrič 2001: 21)¹⁶

Drugo ime Matildine majke, Žena Plave Prerije, prenosi se njenoj pra-praunuci kao duhovno ime koje je sanjala baka Zosi dok je bila trudna sa Kelinom majkom Rozin i njenom sestrom bliznakinjom. Naime, u tom snu Zosi je trgovala

¹⁵ “Minneapolis, Gakahbekong we call it, where everything is set out clear in lines and neatly labeled, where you can hide from the great sky, forget.”

¹⁶ “Earth and sky touch everywhere and nowhere, like sex between two strangers. There is no definition and no union for sure. If you chase that line, it will retreat from you at the same pace you set. Heart pounding, air burning in your chest, you’ll pursue. Only humans see that line as an actual place. But like love, you’ll never get there. You’ll never catch it. You’ll never know.”

sa ženom sa sjeverozapada, iz gradića Pembina (i koja, prema tome, može biti i Žena Plave Prerije i sama Matilda, ali i svaka žena u ovom romanu). Zosi je ponudila svoj i život svojih nerođenih bliznakinja za dva imena i plave perle. (Drugo ime nasljeđuje Kelina sestra bliznakinja Deana, koja je preminula na sredini romana.) Nemamo vremena da se bavimo starosjedilačkom koncepcijom imenovanja, koje koncentriše duhovne snage, pa ćemo se, stoga, zadržati na fenomenu perli, koje očigledno predstavljaju neku stalnost u fluktuirajućoj strukturi romana. Ovu stalnost Zosi imenuje kao vrijeme:

pojavljuje se i nestaje, plavetnilo u osnovi plamena, plavetnilo u onoj liniji što blijedi kad zatvorim oči, plavetnilo na samo jedan trenutak na ivici neba u sumrak. Eno ga. Nestade. Plavetnilo mojih perli, razumijem sada, bilo je plavetnilo vremena. Možda ne znaš da vrijeme ima boju. Vidjela si tu boju, ali nijesi stvarno zapazila, nijesi bila svjesna. Vrijeme je plavo. Ili, vrijeme je ono što je plavo u stvarima. Sada shvatam da je moje traganje za plavetnilom koje sam zvala plavom bojom trgovaca sa sjeverozapada bilo, u stvari, traganje za načinom da zadržim vrijeme. (Erdrič 2001: 215)¹⁷

Ideja o protoku vremena i plava boja perli, nazvana po imenu trgovaca sa sjeverozapada, pripadaju novom svijetu i prijete staroj ideji o bezvremenom nastajanju. Ali, kao što sugeriše glas sveznajućeg pripovjedača, svaka harmonija samo je prolazni trenutak, jer nemana stajanja bez razaranja:

Niko ne zna koji će bliznac prvi zaspati i dozvoliti da boje drugog preovladaju, i koliko dugo bi

¹⁷ “it appeared and disappeared, the blue at the base of a flame, the blue in a fading line when I shut my eyes, the blue in one moment at the edge of the sky at dusk. There. Gone. That blue of my beads, I understood, was the blueness of time. Perhaps you don’t know that time has a color. You’ve seen that color but you were not watching, you were not aware. Time is blue. Or time is the blue in things. I came to understand that my search for the blueness called northwest trader blue was the search to hold time.”

to trajalo. Šara raste, šema je sve dublja. Oni koji nižu perle nemaju drugog poretka u srcu svog bića. Jeste li znali da su perle ušivene u teksturu zemlje beskrajnim nitima ljudskih mišića, ljudskih žila, ljudske kose? Za ove stvari mi smo jednako važni kao i životinje. Ni manje ni više, važni smo poput jelena. (Erdrich 2001: 70)¹⁸

Prema tome, dualnost ovih blizanaca nije antagonistična, već jedan uvijek podrazumijeva drugog. Kritika je već obrazložila moć koju je Keli stekla zahvaljujući sposobnosti da svojim bićem premosti dva svijeta. Keli je napustila rezervat da bi živjela u gadu, Mineapolisu, ali je (baš kao i njena prethodnica čije ime nosi) sačuvala mudrost 'starog' svijeta. Kada iznenada, i naizgled niodakle, do njene misli dopre riječ 'dāšk'ka', i iako Keli ne zna šta ona znači, uočava neophodnost da se prigrli cijeli multikulturalni, fleksibilni i dinamični svijet koji percipira, svijet koji nije fiksiran (za rezervat ili istorijsku prošlost), svijet koji ne poznaje granice, svijet u kojem još uvijek žive supruge antilope, a bake obuvaju patike. Na sličan način, u svom radu „Remapiranje indijanske zemlje u romanu *Supruga antilopa* Luis Erdrič“, Lora M. Furlan sugerira da roman razvija jedan cijeli novi narativ, koji nije samo o tome gdje i kako žive starosjedioci u urbanim prostorima već o tome koje je to mjesto koje je uvijek potencijalno bilo „indijansko“ (Cf. Furlan 2007: 58).

U jednom trenutku Keli zapaža protok ovih promjena u liku grada:

Kada su u davna vremena išli da poste, znali su vidjeti cijelu budućnost svog naroda. Moja mama, kad je bila mojih godina, jednom je cijelo svoje lice obojala crnim ugljem. Otišla je u šumu i tamo ostala šest dana. I tamo je imala tu viziju, te

¹⁸ “There is no telling which twin will fall asleep first, allowing the other's colors to dominate, for how long. The design grows, the overlay deepens. The beaders have no other order at the heart of their being. Do you know that the beads are sewn onto the fabric of the earth with endless strands of human muscle, human sinew, human hair? We are as crucial to this as other animals. No more and no less important than the deer.”

ogromne stvari, čudne, neshvatljive. Cijelog života, govorila mi je, pitala se šta je to bilo. Došlo je s neba i duboko se zakopalo u zemlju, vrelo i podrhtavalo. A ja ovo vidim: poslali su me ovamo da razumijem i da vas obavijestim. Ono što je ona vidjela oblik je samog svijeta. Koji se diže u transu i erodira i poništava sve pred sobom. Iz trenutka u trenutak do kraja vremena, ako ima kraja svemu ovome. Gakahbekong. To je ona vidjela. Gakahbekong. Grad. U kojem smo razbacani poput perli otkinute ogrlice i spojeni ponovo u nove šare, novim strunama. (Erdrich 2001: 220)¹⁹

Na kraju, ovaj uvid ne nudi samo rješenje novog starosjedilačkog narativa u urbanom prostoru (Cf. Furlan) već nudi Keli pravo da zauzme ulogu pripovjedača („Sve što slijedi, sve što se desilo, sve je kako sam vam ja ispričala.“), čuvara svog univerzuma, čiji je najjetkiji aspekt upravo svijest o parcijalnosti i intencionalnosti njene percepcije. Ona mora pronaći lijek za neutoljivu žudnju ljudske misli da prevaziđe sebe, kako bi egzistencijalno mogla obgrliti cjelovitost i prihvatiti sopstveno biće kao konglomerat trenutačne stabilnosti različitih drugih. Pritom, insistiranje na slobodnoj volji u ovim kompleksnim i promjenljivim međuodnosima jeste nosilac tragedije:

Da li je paradigma ovih dešavanja u rješenju starih sukoba i bola i izdaja koje su se desile u prošlosti? Ili mi samo predstavljamo minorne detalje izričito nasumičnog šablona? Ko je taj što nas niže kao perle? [...] Ko si ti i ko sam ja, da li ti nižeš perle ili

¹⁹ “When they did their fasting in the old days they saw their people's whole future. My Mama, she once blackened her face with charcoal around when she was my age. She went out in the woods for six days. There, she had a vision of a huge thing, strange, inconceivable. All her life she told me she wondered what it was. It came out of the sky, pierced far into the ground, seethed and trembled. I see this: I was sent here to understand and to report. What she saw was the shape of the world itself. Rising in a trance and eroding downward and destroying what it is. Moment through moment until the end of time if ever there is an end to this. Gakahbekong. That's what she saw. Gakahbekong. The city. Where we are scattered like beads off a necklace and put back together in new patterns, new strings.”

si samo komadić obojenog stakla prišiven za tkaninu ove zemlje? Sva ova pitanja, ne daju ti mira. Stojimo na vrhovima prstiju, pokušavamo da pogledamo sa druge strane ivice, dok samo letimično hvatamo konture nove perle. (Erdrič 2001: 240)²⁰

Nije lako odrediti šta drži na jednom mjestu kompleksnu mrežu ove porodice. Perle plave boje, serije blizanaca koji čuvaju ravnotežu, beba koja je rođena u braku žene i jelena i odgojena muškim mlijekom, proročanstvo sadržano u odžibva riječi 'dašk'ka', koje likovi pokušavaju da prevaziđu, mitski vjesnik smrti (windigo) u obličju čovjeka ili psa? Kakvu individualnost pripisujemo likovima čije ime se generacijama čuva u snovima, pogotovu kada ono što posjeduju određuje ko su (poput perli ili pamučnog platna)? Da li se blizanci zaista javljaju u dvije forme, ili ih to sila linearne misli razdvaja? Da li Keli stiče sposobnost uvida kada preraste žal za sestrom blizakinjom i razazna da je može vidjeti u staricama koje su se iz Azije davno naselile na američko tlo, pa sada u vrtovima razgrću zemlju baš za nju?

Posljednji citat, baš kao i serija mojih pitanja, metonimično prenose silni pokret romana, koji dok pokušava da poveže razbacane rupice na hartiji, gestikulira i ka prolaznosti sopstvene privatne miksure šarenih niti, svojih raznolikih pripovjedača, svoje razbijene vremenske strukture, svoje potrebe da neprestano dislocira svoja interesovanja... Iz ovog razloga bilo bi moguće početi čitati roman sa bilo koje stranice, od bilo koje uvezene perle, kako od Rojove drame, tako i od fascinacije Klauša Šavana.

²⁰ "Did these occurrences have a paradigm in the settlement of the old scores and pains and betrayals that went back in time? Or are we working out the minor details of a strictly random pattern? Who is beading us? Who is setting flower upon flower and cut-glass vine? Who are you and who am I, the beader or the bit of colored glass sewn onto the fabric of this earth? All these questions, they tug at the brain. We stand on tiptoe, trying to see over the edge, and only catch a glimpse of the next bead on the string."

Ali samo bismo se zavrtjeli ukrug i ponovili cijelu priču. Međutim, na ovaj način roman ne negira važnost sitnih individualnih momenata. Naprotiv, on ih koristi da probudi Postanje i na ovaj način stiče maksimalni domet estetske etike. Pošto ne poznaje linearnost, ovaj roman je ustanovio sebe kao tekući pokret radnji koje stalno izranjaju i koje se stalno stapaju – poput talasa, poput moćnog gesta, a ne artifakta, poput glagola, a ne imenice, poput procesa, a ne stvari, nikako poput nečega što može da se pretvori u predmet i posjeduje.

Literatura:

1. Balara, Lawrence (2000), "Language and The Implicate Order", Kindle Edition.
2. Bauerkemper, Joseph (2007), "Narrating Nationhood: Indian Time and Ideologies of Progress", *SAIL*, winter 2007, vol. 19, no. 4: 27–53.
3. Bohm, David (2003), *Thought as a System*, London and New York: Routledge – Taylor & Francis e-Library. (First Published 1994)
4. Bohm, David (2005), *The Wholeness and The Implicate Order*, London and New York: Routledge Taylow & Fracis e-Library. (First Published 1980.)
5. Calvin, Martin L. (1999), *The Way of the Human Being*, New Heaven. CT: Yale UP.
6. Furlan, Laura M. (2007), "Remapping Indian Country in Louise Erdrič's *The Antelope Wife*", *SAIL*, winter 2007, vol. 19, no. 4: 54–76.
7. George, Cajete (2004), "Philosophy of Native Science", *American Indian Thought*, edited by Anne Waters, Malden: Blackwell: 45–57.
8. Louise, Erdrič (2001), *The Antelope Wife*, New York: Perennial, Kindle Edition.
9. Louise, Erdrič (2003), *The Books and Islands in Ojibwe Country*, Washigton: National Geographic, Kindle Edition.

Marija Knežević

10. Magoulick, Mary (2011) "Louise Erdrich's *The Antelope Wife* as Myth," the%20antelope%20wife/le%20ant%20wife%20as%20a%20myth.webarchive, accessed July 17, 2001.
11. Nichol, Lee. (2005) *The Essential David Bohm*. London and New York: Routledge – Taylor & Francis e-Library. (First Published 2003)
12. Norton-Smith, Thomas (2010), *The Dance of Person and Place*, State University of New York: SUNY.

THE IMPLICATE ORDER OF *THE ANTELOPE WIFE* BY LOUISE ERDRICH

This paper offers a reading of Louis Erdrich's novel *The Antelope Wife* that draws from physicist David Bohm and his concept of the implicate order that stands for "the unbroken wholeness of the totality of existence as an undivided flowing movement without borders." While Bohm claims that the human thought system, being conditioned to see reality as fragmented, cannot perceive this order, we suggest that, a work of art, in particular this novel, can evoke the nature of this undivided flowing movement. Flowing from creative insight, a work of art constantly transcends its place in time and space and speaks differently to different perceivers, therefore, it must not be understood as a thing or a fact, but as an unstoppable movement. In this way it meets the requirements of the ancient Native American conception of art as a repetition of Creation, and it is exactly at this point that the ancient vision of the world and the newest scientific discoveries meet.

marija13a@gmail.com